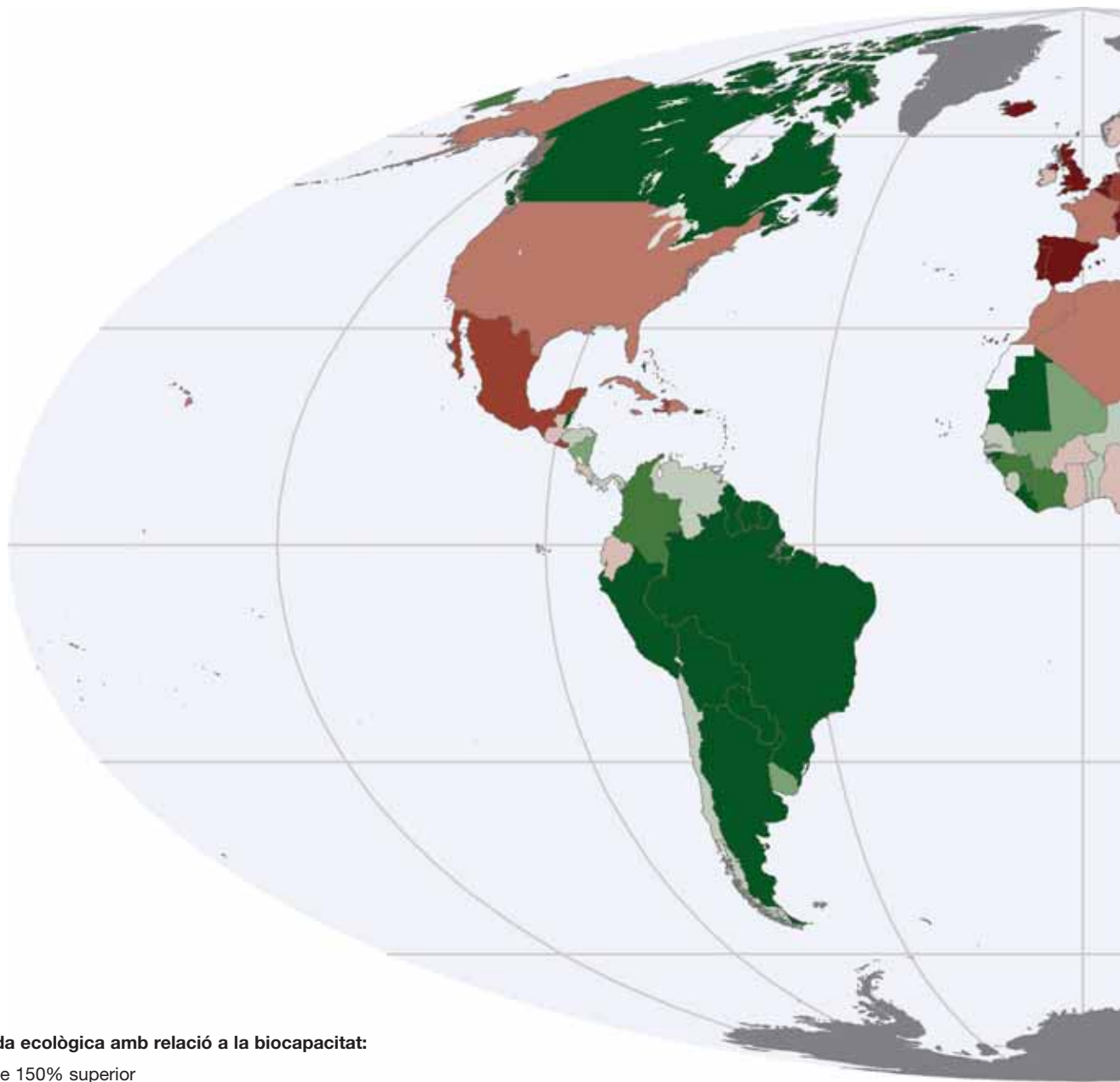
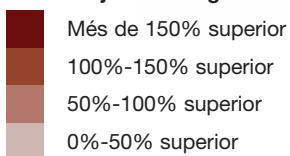

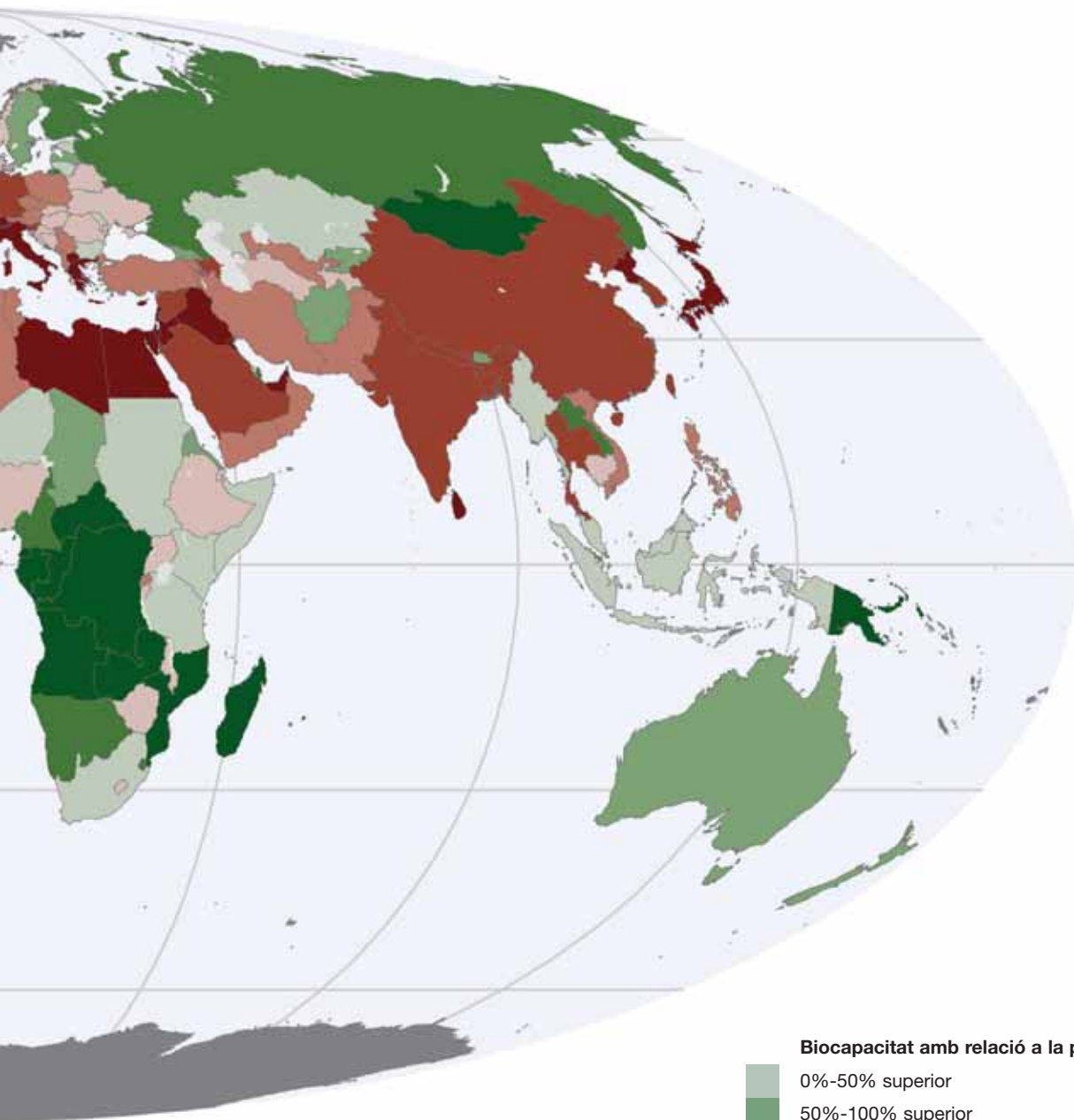
EL DEUTE

Petjada ecològica amb relació a la biocapacitat:

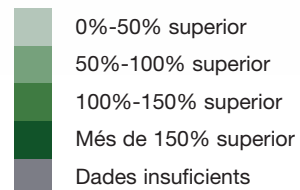

ECOLÒGIC

© Global Footprint Network

Biocapacitat amb relació a la petjada ecològica:

Cada vegada és més evident la desproporció que hi ha entre unes regions del món i les altres a l'hora d'apropriar-se dels ecosistemes del planeta, emetre gasos o generar residus tòxics. Els països industrialitzats consumim el 80% dels recursos naturals i energètics del planeta, i el nostre estil de vida i de desenvolupament reporta conseqüències molt greus per al medi ambient global –canvi climàtic, desaparició de biodiversitat, contaminació de l'aigua, la terra i l'atmosfera...–. Hauríem d'assumir el gran deute ecològic que hem contret amb les regions del Sud; es tracta d'una qüestió de justícia ambiental.

© Greenpeace / Ronald De Hommel / Bangla Desh

Si observem el mapamundi de la pàgina precedent, veiem que l'escala cromàtica en tons càlids assenyala els països que són deutors ecològics; és a dir, que per a les seves necessitats consumeixen recursos i aboquen o emeten residus per sobre de la capacitat biològica del seu territori per renovar-los o absorbir-los. Mentre que els països que són creditors de sostenibilitat, és a dir, que disposen d'una biocapacitat superior a la seva petjada ecològica, estan representats en una escala de tons verdosos.

Les últimes dades sobre la qüestió les tenim a l'informe de la Xarxa de la Petjada Global (GFN), *The Ecological Footprint Atlas 2008*, que reuneix la biocapacitat i la petjada ecològica de 201 països. D'aquest informe es dedueix que la humanitat utilitza més recursos dels que la Terra pot reposar. En termes globals –no tots els països tenen la mateixa responsabilitat–, la nostra petjada ecològica excedeix actualment la capacitat de regeneració de la Terra en un 30%. Si continuem a aquest ritme, l'any 2035 necessitarem dos planetes per mantenir l'estil de vida de països com els Estats Units, la Xina, el Canadà, el Regne Unit, Alemanya o Itàlia, entre d'altres.

Biocapacitat i petjada ecològica

La **biocapacitat** és el potencial d'un àrea específica, biològicament productiva, de generar un proveïment regular de recursos renovables i d'absorbir els rebuïgs resultants del seu consum.

La **petjada ecològica** mesura l'impacte que una determinada comunitat humana exerceix sobre els ecosistemes, tant en el consum de recursos com en la generació de residus. Aquest indicador, que començà a utilitzar-se fa 15 anys, és avui en dia un dels més seriosos per calcular la demanda humana sobre la natura. Quan la petjada ecològica d'una regió supera la seva biocapacitat, es fa un ús no sostenible dels seus recursos.

© EC / R. Canessa / Nicaragua

Segons les dades publicades a l'Atlas 2008, els Emirats Àrabs Units, els Estats Units, Kuwait, Dinamarca i Austràlia, tenen les cinc petjades nacionals per persona més altes del món, mentre que les més baixes corresponen a Bangladesh, el Congo, Haití, l'Afganistan i Malawi. És a dir, alguns dels països més rics del món enfront d'alguns dels més empobrits.

Per què es tolera aquesta situació d'abús d'uns pocs, que amb els seus patrons de consum van esgotant els recursos naturals del planeta i causant danys ambientals irreparables? Estem davant d'una faceta més de la desigualtat en les relacions Nord-Sud.

En els últims temps, s'han llançat diverses iniciatives –l'Aliança dels Pobles del Sud Creditors del Deute Ecològic, el Grup de Justícia Ambiental, Deute Ecològic i Sustentabilitat, la Xarxa Europea de Reconeixement del Deute Ecològic (ENRED), l'Observatori del Deute en la Globalització– per reclamar el reconeixement del deute ecològic dels països industrialitzats (adquirit ja en l'època colonial, l'anomenat “deute històric”), amb els països del Sud. *Qui deu a qui?* és el lema d'una campanya internacional que denuncia les desigualtats econòmiques i ambientals. Per a aquestes organitzacions el deute ecològic supera el deute financer extern global dels països del Sud.

Un estudi realitzat per un grup d'experts de la Universitat de Califòrnia, *The debt of nations and the distribution of ecological impacts from human activities*, ha estimat el que costaria reparar el dany ambiental provocat per l'activi-

tat humana, de l'any 1961 al 2000. Per la dificultat de quantificar segons quins perjudicis (moltes vegades irreparables), calcularen, únicament, l'impacte de les emissions de diòxid de carboni i altres gasos, la intensificació de l'agricultura, la desforestació, la sobrepesca i la desaparició dels manglars. La suma resultant oscil·lava entre els 8,8 i els 47 bilions de dòlars, la major part produïda pels països mitjans i rics.

“Almenys fins a cert punt, els països rics es desenvoluparen a costa dels estats pobres i, en efecte, tenen un deute amb aquests estats”, ha dit el professor Richard Norgaard, economista especialitzat en l'àrea d'Ecologia i director de l'estudi esmentat. I encara avui en dia, els alts nivells de vida dels països industrialitzats es mantenen en part gràcies a aquest deute ecològic.

“El consum imprudent va esgotant el capital natural del món fins al punt que estem amenaçant la nostra prosperitat futura”.

(Informe *Planeta Vivo 2008*, World Wildlife Fund.)

Joan Martínez Alier, catedràtic d'Economia de la Universitat Autònoma de Barcelona i precursor de l'anàlisi dels processos econòmics des de l'ecologia, apel·la a la justícia ambiental –tots els habitants del planeta tenen dret a la mateixa quantitat de recursos i a la mateixa porció d'espai ambiental–, per argumentar que qui usen

© EC / F. Lefèbvre / Haïti

Quantes Terres necessitaríem?

Si cada habitant del planeta visqués com un resident de:

- Estats Units: 5.4 Terres
- Canadà: 4.2 Terres
- Regne Unit: 3.1 Terres
- Alemanya: 2.5 Terres
- Itàlia: 2.2 Terres
- Sudàfrica: 1.4 Terres
- Argentina: 1.2 Terres
- Costa Rica: 1.1 Terres
- Índia: 0.4 Terres

Per mantenir l'estil de vida i la població d'Espanya es necessitaria 3 vegades la superfície del país.

Les Illes Balears, amb una de les petjades ecològiques més altes de la Unió Europea, requeririen quasi 16 vegades la superfície i els recursos naturals de l'arxipèlag.

© EC / I. Saussez / Sudàfrica

més recursos o ocupen més espai estan en deute amb els altres. De manera que els països del Nord tenen un deute amb els països del Sud per les exportacions de productes primaris a preus molt baixos, és a dir, sense incloure els danys ambientals produïts en el lloc de l'extracció i del processament, ni la contaminació a escala global. I, d'altra banda, per l'ocupació gratuïta o molt barata d'espai ambiental –l'atmosfera, l'aigua, la terra– quan es disposen els residus produïts.

Les diferents organitzacions que treballen per fer visible la qüestió del deute ecològic han establert quatre grans categories d'anàlisi i d'avaluació: el deute del carboni, els passius ambientals, la biopirateria i l'exportació de residus tòxics.

El deute del carboni

El consum energètic dels països industrialitzats, basat en la crema de combustibles fòssils, provoca grans emissions de diòxid de carboni i

altres gasos, que són responsables de la destrucció de la capa d'ozó i de l'increment de l'efecte d'hivernacle que provoca l'escalfament global de la Terra. Les conseqüències d'aquesta contaminació es produeixen a escala planetària, tot i que afecten sobre manera els països situats als tròpics, a pesar que la seva part de responsabilitat en la contaminació sigui molt petita.

Sols les emissions de carboni constitueixen el 50% de la nostra petjada ecològica. L'anomenada petjada de carboni –la quantitat de terra i mar que es necessita per absorbir tot el carboni que emetem– ha augmentat en un 700% des del 1961, i ha sobrepassat el volum que el planeta pot absorbir.

Els passius ambientals

Si alguna cosa hi ha que generalment no es contempla a l'hora d'extreure els recursos naturals a les regions del Sud (combustibles fòssils, minerals, productes forestals, etc.), per exportar-los als països del Nord i satisfer-ne les necessitats, són la sèrie de danys ambientals, socials, culturals i econòmics que produeixen en el lloc d'extracció: vegeu la contaminació, l'esgotament dels recursos, el deteriorament dels ecosistemes, el desplaçament de les poblacions autòctones, els accidents industrials... Aquest conjunt d'estralls es denominen "passius ambientals".

Als greuges anteriors s'han d'afegir, últimament, els derivats de l'agricultura a escala industrial destinada a l'exportació. La deman-

© EC / Papua Nova Guinea

da de productes per part dels països industrialitzats ha tingut com a conseqüència que es destinen grans superfícies de terreny dels països en desenvolupament al monocultiu de flors, soja, eucaliptus, blat de les Índies, etc., amb la qual cosa es desmantellen els cultius tradicionals, que són essencials per a l'autoconsum de les poblacions locals. Aquest tipus d'agricultura ha estat molt criticat en els últims anys per la pèrdua de biodiversitat que comporta, perquè sumeix en la pobresa i el desarrelament els pobles indígenes i les comunitats pageses, i perquè per produir-los s'utilitzen grans dosis d'aigua, a més de fertilitzants, plaguicides i llavors genèticament modificades, subministrades principalment per les multinacionals agroquímiques.

La biopirateria

Una altra de les males pràctiques que duen a terme les empreses dels països industrialitzats en els països en desenvolupament és la d'utilitzar els coneixements ancestrals de comunitats pageses i pobles indígenes sobre remeis medicinals i plantes tradicionals per obtenir guanys privats. Aquestes corporacions s'apropien, per mitjà de patents, dels coneixements col·lectius d'aquests pobles sobre els recursos naturals, sense tenir-ne el consentiment ni repartir els beneficis amb les poblacions locals. Afortunadament, ja s'han produït les primeres sentències judicials que han establert un precedent per combatre la biopirateria.

© EC / F. Lefèbvre / Congo Brazzaville

Les exigències del deute extern incrementen l'explotació salvatge i l'exportació dels recursos naturals a preus molt baixos a les regions del Sud

© José Proaño / Acción Ecológica / Ecuador

© Oilwatch

Els danys ambientals de la companyia petrolera francobritànica Perenco, que opera en 350.000 hectàrees de bosc amazònic de l'Equador, han provocat denúncies per part de les poblacions autòctones que l'empresa ha contestat perseguint-ne els líders. Àfrica i l'Amèrica Llatina han sofert greus perjudicis sobre els seus boscos tropicals i les comunitats locals per part de grans corporacions que extreuen petroli, minerals i gas. I no s'ha d'oblidar la responsabilitat dels nostres països i governs en aquestes males pràctiques.

© Natalie Behring-Chisholm / Greenpeace / Xina

© Natalie Behring-Chisholm / Greenpeace / Xina

El comerç de residus tòxics

Atès que els principals productors de residus tòxics es localitzen als països del Nord, haurien de ser aquests els que es responsabilitzessin dels efectes ambientals i sobre la salut que provoquen els residus. Desgraciadament, massa vegades, aquests residus acaben traslladant-se als països del Sud, on hi ha una actitud més laxa i un menor control sobre la seva perillositat; per exemple, en la protecció adequada dels qui treballen per dur-ne a terme el tractament o el desballestament (deixalles electròniques, vaixells vells de càrrega, etc.).

Quelcom semblant ocorre amb els bons de carboni, mecanisme sorgit del protocol de Kyoto i que dóna dret als països desenvolupats a comprar "crèdits" a les nacions que contaminen poc o a invertir en energies menys contaminants o renovables en països en desenvolupament. Aquesta solució

de resoldre un problema de mercat (la contaminació) amb una solució de mercat, no agrada gens a les organitzacions ecologistes i socials més exigents; com l'aliança Justícia Climàtica Ja!, que advoca a favor de deixar els combustibles fòssils al subsòl. Un dels membres d'aquesta xarxa, el Transnational Institute, ha dut a terme nombrosos estudis sobre el comerç d'emissions (vegeu la pàgina <http://www.carbontradewatch.org>).

Reconèixer l'existència del deute ecològic i que aquest deute sigui restituit o reparat, suposaria una gran passa endavant per entaular unes relacions internacionals més justes, a la vegada que ajudaria a posar fre a l'actual model de producció industrial i de consum. Hauriem de començar a administrar els recursos naturals en termes de clau ambiental, en harmonia amb la natura i traspasant les nostres fronteres; protegint la biosfera des d'una perspectiva integral.

La deuda ecológica

© Maciej Dakowicz / Cambodian Children's Fund / Cambodia

Cada vez es más evidente la desproporción que hay entre unas y otras regiones del mundo, a la hora de apropiarse de los ecosistemas del planeta, emitir gases o generar residuos tóxicos. Los países industrializados consumimos el 80% de los recursos naturales y energéticos del planeta, y nuestro estilo de vida y de desarrollo reporta consecuencias muy graves para el medio ambiente global –cambio climático, desaparición de biodiversidad, contaminación del agua, la tierra y la atmósfera.

Si observamos el mapamundi de la página precedente, veremos que la escala cromática en tonos cálidos señala a los países que son deudores ecológicos; es decir, que para sus necesidades, consumen recursos y vierten o emiten residuos por encima de la capacidad biológica de su territorio para renovarlos o absorberlos. Mientras que, los países que son acreedores de sostenibilidad, o sea, que disponen de una biocapacidad superior a su huella ecológica, están representados en una escala de tonos verdesos.

Los últimos datos sobre la cuestión los tenemos en el informe de la Red de la Huella Global (GFN), The Ecological Footprint Atlas 2008, que recoge la biocapacidad y la huella ecológica de 201 países. De este informe se deduce que la humanidad está utilizando más recursos de los que Tierra puede reponer. En términos globales nuestra huella ecológica

excede actualmente la capacidad de regeneración de la Tierra en un 30%.

Los Emiratos Árabes Unidos, Estados Unidos, Kuwait, Dinamarca y Australia, detentan las cinco huellas nacionales por persona más altas del mundo; mientras que las más bajas corresponden a Bangladesh, Congo, Haití, Afganistán y Malawi. Es decir, algunos de los países más ricos del mundo frente a algunos de los más empobrecidos.

¿Por qué se tolera esta situación de abuso de unos pocos, que con sus patrones de consumo están agotando los recursos naturales del planeta y causando daños ambientales irreparables? Estamos ante una faceta más de la inequidad en las relaciones Norte-Sur.

En los últimos tiempos, se han lanzado diversas iniciativas –la Alianza de los Pueblos del Sur Acreedores de la Deuda Ecológica, el grupo de Justicia Ambiental, Deuda Ecológica y Sustentabilidad, la Red Europea de Reconocimiento de la Deuda Ecológica (ENRED), l'Observatori del Deute en la Globalització, etc.– para reclamar el reconocimiento de la deuda ecológica de los países industrializados, (adquirida ya en la época colonial, la llamada “deuda histórica”), con los países del Sur.

Joan Martínez Alier, catedrático de Economía de la Universidad Autónoma de Barcelona, apela a la justicia ambiental –todos los habitan-

tes del planeta tienen derecho a la misma cantidad de recursos y a la misma porción de espacio ambiental–, para argumentar que quienes usan más recursos o ocupan más espacio están en deuda con los demás. De tal modo, los países del Norte tienen una deuda con los países del Sur por las exportaciones de productos primarios a precios muy bajos, es decir, sin incluir los daños ambientales producidos en el lugar de la extracción y del procesamiento, ni la contaminación a escala global. Y, por otro lado, por la ocupación gratuita o muy barata de espacio ambiental –la atmósfera, el agua, la tierra– al depositar los residuos producidos.

Las diferentes organizaciones que trabajan para hacer visible la cuestión de la deuda ecológica, han establecido cuatro grandes categorías para su análisis y evaluación: la deuda del carbono, los pasivos ambientales, la biopiratería y la exportación de residuos tóxicos. Reconocer la existencia de la deuda ecológica y que ésta sea restituida o reparada, supondría un gran paso adelante para entablar unas relaciones internacionales más justas, y ayudaría a poner freno al actual modelo de producción industrial y de consumo. Deberíamos empezar a administrar los recursos naturales en términos de clave ambiental, en armonía con la naturaleza, y traspasando nuestras fronteras, protegiendo la biosfera desde una perspectiva integral.